

СКРИПЕЦЬ Х. Р.

фахівець кафедри
міжнародного та кримінального права
(Навчально-науковий інститут права,
психології та інноваційної освіти
Національного університету «Львівська
політехніка»)
ORCID ID: 0009-0005-0263-5872

УДК 343.9.01

DOI <https://doi.org/10.32842/2078-3736/2025.3.2.60>

ДЕТЕРМІНАНТИ, ЩО ВПЛИВАЮТЬ НА ВИНИКНЕННЯ ТА РОЗВИТОК ДОМАШНЬОГО НАСИЛЬСТВА У СІМ'Ї

Домашнє насильство є багатофакторним явищем, що обумовлюється поєднанням індивідуально-психологічних особливостей особи, соціально-економічних умов, сімейних традицій, культурних стереотипів та рівня правової свідомості. У статті досліджено соціально-психологічні чинники, серед яких – дитячі травми, наслідування моделей агресивної поведінки, міжособистісні конфлікти, залежності; економічні чинники, пов'язані з матеріальною нестабільністю та безробіттям; правові та інституційні, що стосуються недосконалості механізмів правового захисту жертв та низького рівня реалізації превентивних заходів.

У статті здійснено комплексний аналіз детермінант, що зумовлюють виникнення та розвиток домашнього насильства у сім'ї.

Наголошується на необхідності міждисциплінарного підходу до вивчення феномену домашнього насильства, адже лише поєднання кримінологічних, соціологічних, психологічних і правових досліджень може забезпечити цілісне розуміння проблеми. Розкрито взаємозв'язок між індивідуальними характеристиками особи кривдника та соціокультурними умовами, що сприяють толерантності до насильницьких практик у суспільстві. Визначено основні наслідки домашнього насильства для жертв, сімейного середовища та суспільної безпеки в цілому.

Протидія домашньому насильству має ґрунтуватися не лише на реактивних заходах, спрямованих на захист постраждалих, але й на превентивних стратегіях, орієнтованих на усунення глибинних причин цього явища. Системне дослідження детермінант дозволяє сформувати ефективні державні та громадські механізми запобігання, сприяти утвердженню ненасильницьких моделей взаємодії та підвищенню рівня правової культури населення.

Ключові слова: детермінанти, домашнє насильство, сім'я, соціально-психологічні чинники, правові механізми, превенція.

Skrypets Kh.R. Determinants affecting the occurrence and development of domestic violence in the family

Domestic violence is a multifactorial phenomenon caused by a combination of individual psychological characteristics, socio-economic conditions, family traditions, cultural stereotypes, and the level of legal awareness. The article examines socio-psychological factors, including childhood trauma, imitation of aggressive behavior patterns, interpersonal conflicts, and addictions; economic factors related

to material instability and unemployment; legal and institutional factors related to the imperfection of mechanisms for the legal protection of victims and the low level of implementation of preventive measures.

The article provides a comprehensive analysis of the determinants that cause the emergence and development of domestic violence in the family.

It emphasizes the need for an interdisciplinary approach to studying the phenomenon of domestic violence, since only a combination of criminological, sociological, psychological, and legal research can provide a comprehensive understanding of the problem. The interconnection between the individual characteristics of the abuser and the sociocultural conditions that contribute to tolerance of violent practices in society is revealed. The main consequences of domestic violence for victims, the family environment, and public safety in general are identified.

Countering domestic violence should be based not only on reactive measures aimed at protecting victims, but also on preventive strategies focused on eliminating the root causes of this phenomenon. A systematic study of the determinants allows for the formation of effective state and public prevention mechanisms, promotes the establishment of non-violent models of interaction, and raises the level of legal culture among the population.

Key words: *determinants, domestic violence, family, socio-psychological factors, legal mechanisms, prevention.*

Постановка проблеми. Проблематика домашнього насильства набула особливої актуальності в умовах соціально-економічних трансформацій, воєнних дій та зростання рівня соціальної напруги в українському суспільстві. Виявлення та дослідження факторів, які детермінують насильницьку поведінку, має важливе значення для формування ефективних превентивних механізмів та удосконалення системи захисту жертв.

Стан дослідження. Домашнє насильство як складне соціально-правове явище є предметом міждисциплінарних досліджень у вітчизняній та зарубіжній науковій літературі. Українські науковці розглядають проблему насильства у сім'ї з позицій кримінології, психології, соціології та права. Так, О. Бандурка, О. Кальман, О. Костенко аналізують кримінологічні детермінанти насильницької поведінки та особливості запобігання кримінальним правопорушенням у сімейно-побутовій сфері. Психологічний вимір проблеми розкривають у своїх працях Т. Титаренко, Н. Чепелева, які акцентують увагу на впливі дитячих травм, емоційних станів та особистісних деформацій на формування агресивних моделей поведінки. Правові аспекти та особливості імплементації міжнародних стандартів у національне законодавство досліджують Л. Костюченко, В. Левченко, І. Козьяков, наголошуючи на значенні Стамбульської конвенції для вдосконалення механізмів захисту жертв насильства.

У зарубіжній науковій думці проблема домашнього насильства розглядається як багатфакторне явище, детерміноване поєднанням індивідуальних, соціально-економічних і культурних чинників. Зокрема, Е. Гідденс підкреслює роль соціальних структур у відтворенні насильницьких практик; Дж. Хорні та Л. Фокс аналізують зв'язок між сімейною дисфункцією та криміногенною поведінкою; М. Джонсон розробив концепцію «інтимного тероризму» як форми систематичного насильства, що ґрунтується на контролі та домінуванні одного з партнерів. Значний внесок у дослідження детермінант домашнього насильства зробили також Р. Д. Вольф та Д. Геллес, які акцентують увагу на впливі соціально-економічних умов та культурних стереотипів на формування агресивної поведінки у сім'ї.

Метою дослідження є комплексний аналіз детермінант, що зумовлюють виникнення та розвиток домашнього насильства у сім'ї, з урахуванням соціально-психологічних, економічних, правових та культурних чинників. Дослідження спрямоване на виявлення глибинних причин насильницької поведінки у родинному середовищі, визначення її наслідків для жертв, сім'ї та суспільства.

Результати. Домашнє насильство, відповідно до Закону України «Про запобігання та протидію домашньому насильству» – діяння (дії або бездіяльність) фізичного, сексуального, психологічного або економічного насильства, що вчиняються в сім'ї чи в межах місця проживання або між родичами, або між колишнім чи теперішнім подружжям, або між іншими особами, які спільно проживають (проживали) однією сім'єю, але не перебувають (не перебували) у родинних відносинах чи у шлюбі між собою, незалежно від того, чи проживає (проживала) особа, яка вчинила домашнє насильство, у тому самому місці, що й постраждала особа, а також погрози вчинення таких діянь [1].

Злочинність, зокрема і насильницька, будучи негативним соціальним явищем, руйнує встановлений суспільний лад, породжує деформацію відносин нашого суспільства та особистості, відбиваючись у неправомірній поведінці людей, що призводить до порушення кримінально-правових норм, отже, і до репресивної реакції держави. Як слушно зазначила А. Блага, що важливість проблеми детермінації злочинності зумовлена тим, що встановлення причин злочинності дасть можливість розробити та здійснити ефективні заходи боротьби з нею. Однак ця проблема досі не знайшла однозначного вирішення у зв'язку зі специфікою вияву детермінації в соціальному середовищі [2, с. 158].

У вітчизняній кримінології на рівні мікросередовища виділяються причини криміногенної десоціалізації та криміногенної конфліктності. Сімейна десоціалізація пов'язана з рядом негативних факторів, серед яких: відсутність сім'ї або порушення її структури; дисбаланс між духовним та матеріальним початком у сімейних відносинах; низький культурно-освітній рівень членів сім'ї; шкідливі звички, такі як пияцтво, алкоголізм, наркоманія; поведінкові стереотипи грубості і жорстокості, що передаються з покоління в покоління; наявність у сім'ї осіб, які вчиняють правопорушення. Ці фактори сприяють руйнівним соціальним процесам у сімейному середовищі. Сімейна конфліктність як криміногенний фактор проявляється у двох основних формах: конфлікти сім'ї з оточенням та внутрішні сімейні конфлікти. Найчастіше внутрішні конфлікти виникають через подружню невірність, боротьбу за владу, розподіл фінансів і обов'язків між членами родини, а також через питання виховання дітей і неприязні відносини з родичами.

Для інтеракціоністського підходу характерно те, що результатом взаємодії особистості та суспільства, опосередкованих умовами злочинності, є перехід усієї даної системи в новий стан: суспільство криміналізується, а людина набуває злочинного досвіду, його особистість набуває якостей, характерних для особистості злочинця. Процес цього взаємозв'язку очевидний: криміналізація суспільства породжує криміналізацію особистості, криміналізація особистості, як члена суспільства, своєю чергою, сприяє криміналізації суспільства.

Ні для кого не секрет, що витoki насильства знаходяться у вихованні суб'єкта, що дає достатні підстави для аналізу природи насильства, причин та умов злочинної поведінки взагалі. Важливе місце у формуванні деструктивної діяльності людини займають умови ресоціалізації індивіда, особливо жінок та неповнолітніх.

На першому місці перебуває сім'я, у якій і починається соціалізація людини. Більшість осіб, які вчиняють кримінальні правопорушення із застосуванням насильства, виросли у «неблагополучних» чи «аморальних» сім'ях. Багато вітчизняних та зарубіжних вчених вказували і вказують на виключно негативну роль таких батьківських сімей на формування особистості дітей, які в них виросли та виховувалися. Так, Т. Пономарьова виділяє такі особистісні порушення як наслідок сімейного насильства: емоційна холодність з відчуттям нездатності будувати чуттєві відносини; постійна наявність «комплексу жертви», який проявляється в безпорадності, відмові від відповідальності за будь-кого, зниженні психологічної самооцінки, а також у роз'єднанні людей; наполегливе бажання бути коханим, яке поєднується із побоюваннями втратити об'єкт, від якого існує залежність та невпевненість у собі; наявність парадоксальної любові, яка спрямована саме на кривдника, відданість йому, так званий «стокгольмський синдром» [3, с. 308]. Такі діти шукають у неформальних чи кримінальних групах колективного батька, їм властива імпульсивність, дратівливість, злопам'ятність.

Діти, які стикаються з насильством у родині або самі є його жертвами, переймають подібні моделі поведінки і переносять негативний досвід сімейних стосунків у коло інших соціальних груп.

Підтримуючи думку Я. Раєвської, яка зазначає, що провідником соціалізаційних процесів виступає батьківська сім'я. Закладені в ранньому дитинстві (при взаємодії дитини з батьками) цінності, норми, уявлення багато в чому визначають життєвий шлях, формують суспільну позицію, соціальну компетентність особистості. Сучасну сім'ю поставлено в досить жорсткі умови виживання. Різке погіршення матеріального становища сім'ї, нестабільність соціально-економічної сфери є причинами зростання кількості неблагополучних родин в українському соціумі [4, с. 178].

Побутова влаштованість має важливе значення у соціальних детермінаціях. Вона охоплює такі аспекти, як матеріальні умови життя, роль побутових взаємин і типи малих референтних груп, які здебільшого впливають на поведінку її членів.

Диспропорції побутових умов виражаються в тому, що значна частина населення має елементарні побутові потреби (в їжі, одязі, житлі тощо), відчуває серйозні труднощі в їх задоволенні.

Особливого значення серед соціальних детермінантів мають такі асоціальні явища, як алкоголізм, наркоманія, проституція.

На жаль, в умовах сучасної України доступність алкоголю (для всіх вікових груп) сприяє широкому поширенню алкоголізму. Негативні наслідки алкоголізації виявляються у зниженні загального рівня культури суспільства та окремих громадян, їх соціальній та психологічній деградації, негативному впливі на моральну атмосферу, здоров'я та суспільні відносини.

Наркотизм як асоціальне явище тісно пов'язаний зі злочинністю. У стані ейфорії (наркотичного сп'яніння) або абстиненції (наркотичного голоду) наркомани здатні на агресивні дії, у них виявляються приховані за нормального стану низинні якості та риси особистості.

Проституція, будучи одним з етапів моральної деградації, який нерідко завершується злочинною поведінкою (зростання проституції тягне за собою зростання злочинності взагалі і жіночої особливо), обумовлює зростання смертності, захворюваності (насамперед поширення венеричних захворювань та СНІДу) та самогубств у суспільстві.

Як свідчать результати проведення мною опитування на запитання «Яка головна причина сімейних конфліктів?» респонденти відповіли так: 80,5% вважають, що головною причиною сімейних конфліктів є зловживання алкоголем будь-яким із членів родини. 8,2% респондентів вказали на вживання наркотичних речовин як джерело конфліктів. 6,4% пов'язують конфлікти з різницею поглядів на статеві відносини, що здебільшого стосується розбіжностей між батьками та дітьми, де батьки вважають, що діти ведуть надто вільний спосіб життя, часто змінюючи статевих партнерів. Ще 4,9% зазначили інші причини, серед яких розбіжності у захопленнях, різниця характерів та інші фактори.

Новим напрямом у дослідженні соціальних факторів насильницької поведінки є вивчення впливу соціальної складової, яка залежить від космічно-природного середовища. Ця теорія виявила зв'язки між девіантною поведінкою людини і природними явищами, такими як геомагнітні аномалії, сонячна активність, землетруси, зміна сезонів тощо.

Наступним видом криміногенних факторів, що зумовлюють насильство в сім'ї, є духовно-моральна складова.

Духовний розвиток особистості має велике значення для здоров'я людини в цілому. Він відображає суть нашого життя (те, що дійсно важливо для нас, що ми найбільше цінуємо), його зміст і цілі. Можна сказати, що це своєрідна вершина розвитку людини, яка поєднує все найкраще в ній, завдяки чому вона стає особистістю. Людина прагне до духовного розвитку й самовдосконалення протягом усього життя. Духовний розвиток залежить від духовного світу особистості, її сприйняття чинників, що становлять духовну культуру людства – освіти, науки, мистецтва, релігії, моралі й етики [5, с. 69].

Деформація ціннісної орієнтації призводить до домінування матеріальних цінностей духовними. Подібні обставини сприяють зміні та деградації таких цінностей та установок як доброта, милосердя, порядність, прощення, розуміння, жалість тощо, замінюючи їх на злість, жорстокість, безпринципність, помсту, ворожість тощо. Все це безсумнівно позначається на сімейних відносинах, де насамперед і відбувається переорієнтація та апробування позитивних цінностей на негативні.

Особливого значення у формуванні деструктивності духовно-морального розвитку грають і засоби інформації та комунікації. Інтернет вкрай насичений інтелектуальним насильством і з кожним днем віртуальні розваги стають все жорстокішими. І якщо раніше, наприклад, ігри привертали увагу покупців рекламою «різноманіття персонажів та ігрових рівнів», то сьогодні на обкладинці чергової гри можна побачити напис, що спонукає до купівлі: «Більше ста способів вбивств, тортур своїх жертв перед смертю, правдоподібні крики і крики ваших ворогів». У зв'язку з цим не можна не погодитися з думкою, що «ігри з великою кількістю сцен жорстокості виховують у наших дітях потенційних садистів». У зв'язку з чим вбивство «стає звичним способом вирішення економічних, політичних і навіть міжособистісних інтимних проблем, що виникають».

Пошукові системи не фільтрують пропозиції сексуального характеру, їх загальна доступність і поява в найнесподіваніших сайтах, призводить до поширення статевої розбещеності та низької культури міжстатевих відносин.

Газети, журнали, телебачення не відстають від сучасних комунікацій. Жоден з існуючих каналів телебачення не може похвалитися відсутністю передач, фільмів, програм, де немає насильства. Складається враження, що канали мають своєрідне змагання в масовій демонстрації насильства. Пропаганда аморального способу життя сприяє його впровадженню в повсякденне життя телеглядачів, які насамперед у своїй сім'ї апробують побачене.

Як зазначає професор В. Шакур, характерною рисою сучасної кримінологічної науки є помітне зростання уваги до вивчення закономірностей впливу політичних, соціальних, правових, психологічних факторів на стан злочинності в Україні. Вчений зауважує: «Головними джерелами нових проявів злочинності та її видозмін на сучасному етапі суспільного розвитку України стала, з одного боку, поспішність соціальних і політичних змін, до яких країна виявилась не готовою, а з другого – недосконалість державного устрою, виборчого законодавства, належним чином не підготовлений перехід від планової до ринкової економіки. Втрата соціальних досягнень призвела до загострення антагонізму між бідністю і багатством, який став одним із головних чинників протиправної поведінки більшості членів суспільства. На тлі цих перетворень людина перестала відчувати себе особистістю в суспільному середовищі, набуваючи крайньої межі індивідуалізації. Характеризуючи нинішню криміногенну ситуацію в Україні, потрібно зауважити, що вона як за масштабами, так і за впливом на суспільство є якісно новим феноменом.

Дійсно, криміногенна ситуація, що склалася в Україні, вимагає більш об'єктивного, глибокого і всебічного, ніж існував раніше, погляду на численні проблеми кримінологічної профілактики. В Україні поглиблюється суперечність між інститутами влади й суспільством. Інколи складається враження, що у нас узагалі існують дві країни. До того ж одна країна намагається вижити, друга живе в якомусь іншому вимірі з відмінними пріоритетами, цінностями, іншою системою координат. При цьому взагалі немає системи зворотного зв'язку, а влада поступово набуває рис антинародного режиму» [6, с. 136].

Найчастіше жертвами насильства у сім'ї стають – діти, жінки, люди похилого віку.

Віктимність особистості – це підвищена схильність людини в певних обставинах ставати об'єктом злочинного посягання. Це означає, що поведінка людини може бути такою, що не тільки потенційно створює ризик для себе, але й може виглядати злочинною чи проволуючою причину для насильства. Іншими словами, віктимність характеризується необачністю, ризикованістю, що може призвести до того, що особа стає жертвою кримінального правопорушення.

За результатами кримінологічного вивчення поведінки жертв до, під час та після вчинення стосовно них різних форм насильницької поведінки Д. Тичиною було виокремлено основні типи потерпілих: пасивний (особи, які не чинять опір злочинцю: об'єктивно нездатні до опору (стабільно або тимчасово), об'єктивно здатні до опору, але у зв'язку із обставинами сімейного характеру його не здійснюють)); пасивно-провокуючий (особи, які не протидіють домашньому насильству, проте зовнішнім виглядом, способом життя, вчинками, провокують злочинців до вчинення правопорушень); імпульсивний (характеризуються несвідомим почуттям страху, тривоги, підвищеною вразливістю, а також пригніченістю реакцій і раціонального мислення при застосуванні до них насильницької форми поведінки; агресивний (поведінка до вчинення кримінального правопорушення характеризується підвищеною агресивністю, як до членів сім'ї (осіб, які спільно проживають), так і до самого кривдника, а під час вчинення насильства застосовують активний опір правопорушнику, у тому числі заподіюють йому шкоди; активний (особи, що вперше зіткнулись із домашнім насильством, відчули його на собі та по відношенню до членів своєї сім'ї, не мають жодних намірів продовжувати деструктивні стосунки, й відразу звертаються до правоохоронців, громадських інститутів, психологів, а також іншими шляхами намагаються притягнути кривдника до відповідальності й запобігти цьому негативному явищу у майбутньому); латентний (особи, які протягом тривалого періоду терплять знущання, побої, тиск, але в жодному разі не звертаються по допомогу та ретельно приховують факти домашнього насильства) [7, с. 516].

Кримінологи виокремлюють такі чинники протиправної поведінки злочинців зазначеної категорії: 1) особливості особистості (ригідність, домінування, тривожність, швидке роздратування, низька самооцінка, депресивність, імпульсивність, залежність, низький рівень емпатії та відкритості, стресостійкості, емоційна лабільність, агресивність, замкнутість, підозрілість і проблеми самоідентифікації); 2) негативне ставлення до сім'ї та неадекватні очікування від її представників; 3) низький рівень соціальних навичок (відсутність навичок ведення переговорів, розв'язання проблем мирним шляхом, невміння приймати помірковані рішення, звертатися за допомогою до інших); 4) наявність розладів психологічного здоров'я (виражені психопатологічні відхилення, підвищена нервозність або депресивність, схильність до суїциду); 5) алкоголізм та/або наркоманія як психофармакологічна проблема, що спричиняє афективні порушення психіки (агресивність, гіперсексуальність, роздратованість, порушення координації, знищення самокритики тощо), наслідком яких є втрата контролю над власною поведінкою та незворотній процес деградації особистості; 6) проблеми з фізичним здоров'ям (патологічний перебіг вагітності, перервана вагітність, важкі пологи, інвалідність тощо), що збільшує імовірність насильницьких проявів з огляду на потужний вплив на нервову систему; 7) нерозвиненість батьківських навичок і почуттів найчастіше спостерігається в молодих батьків, у яких труднощі виховання дітей викликають нервозність, репресивність, тривожність, страх, що знижують самооцінку та здатність справлятися з обов'язками батьківства, призводять до нервовопсихічних розладів [8, с. 30–31].

Результати власних досліджень особистості насильницького злочинця у сім'ї збігаються з висновками інших авторів. За статевими ознаками більшість кримінальних правопорушень вчиняють чоловіки, які домінують в агресивному плані переважно у сімейному середовищі. Щодо жінок, їх насильницька злочинність найчастіше пов'язана з асоціальною поведінкою у подружжі або серед співмешканців. У більшості випадків жіноча насильницька злочинність зумовлена дискримінацією, порушеннями міжособистісних та внутрішньосімейних відносин, розладами адаптації й реакцією на суб'єктивно значущі ситуації. Важливо, що соціальна структура і культура суспільства мають вирішальний вплив на поведінку жінок, їх правосвідомість і формування кримінальної агресії.

Вікові показники визначили, що більшість насильницьких кримінальних правопорушень вчиняються особами середнього віку.

Значна частина осіб, які вчинили насильницькі кримінальні правопорушення в сім'ї, зловживають алкоголем, зазвичай такі особи або не працюють, або не мають постійного місця роботи.

Переважає більшість осіб, які вчиняють насильницькі кримінальні правопорушення в сім'ї, мають середню спеціальну освіту. Згідно з дослідженнями, встановлена закономірність: якщо рівень освіти кривдника вищий, то у потерпілого він, навпаки, нижчий, і навпаки. Цей взаємозв'язок демонструє обернену залежність між освітнім рівнем кривдника та постраждалого у сімейних конфліктах.

Важливе значення в ролі насильства в сім'ї мають різні категорії детермінантів. Так, економічні криміногенні фактори, що впливають на насильство в сім'ї, виражаються в регулярних економічних колапсах, що включають недоліки економічного планування, незбалансованість господарських механізмів, майнове розшарування, що призводить до зростання безробіття, а, отже, до суттєвого скорочення доходів значної частини населення, які намагаються вирішити проблеми не завжди законними способами (вбивство новонароджених, залучення неповнолітніх в антисуспільні дії чи близьких родичів).

Соціальні детермінанти проявляються у різних аспектах: непослідовність і недостатність соціальних реформ та відсутність механізмів контролю за виконанням програм призводять до соціальної незахищеності громадян. Це формує у деяких осіб негативне, а іноді й злочинне ставлення до новонароджених, інвалідів і літніх членів сім'ї або близьких родичів. Соціально-побутові труднощі в сім'ях стають причиною скоєння членами родини кримінальних правопорушень одне проти одного, часто з корисливих мотивів. Також поширення таких асоціальних явищ, як алкоголізм, наркоманія і проституція, сприяє зростанню кількості кримінальних правопорушень, що загрожують життю, здоров'ю та навіть статевій свободі і недоторканності членів сім'ї чи близьких родичів.

Духовно-моральні кримінологічні детермінанти обумовлені відсутністю в суспільстві позитивної ідеології, руйнуванням моральних цінностей і ідеалів, а також поширенням аморальних орієнтирів і появою кримінальних субкультур. Статева розбещеність та спотворення системи цінностей призводять до формування деструктивної поведінки особистості у сім'ї, яка проявляється в образливому ставленні до членів родини або близьких, а також у традиційних формах вирішення конфліктів через фізичну силу чи психологічний тиск.

Спотворені моральні уявлення сприяють розвитку як віктимних рис особистості, характерних передусім для дітей, жінок, людей похилого віку та інвалідів, так і рис, притаманних насильницьким злочинцям. Жертв насильства в сім'ї можна розділити на дві групи: тих, хто свідомо провокує насильство, і тих, хто робить це несвідомо. До свідомо провокуючих належать особи з корисливими мотивами, які прагнуть позбавитися від члена сім'ї або близького родича, спонукаючи його до насильства; сюди також входять особи, що зловживають алкоголем чи наркотиками, спричиняючи агресивну поведінку з боку близьких. Несвідомо провокуючими є люди, віктимність яких зумовлена віком (неповнолітні, люди похилого віку), безпорадним станом, страхом перед кривдниками та іншими факторами.

Для духовно-моральних рис особистості гвалтівника в сім'ї характерні: цинізм, мстивість, агресивність, знецінення важливих людських цінностей – життя, здоров'я, свободи, честі, гідності і т.д., конфліктність, схильність до асоціальних явищ.

Висновок. Проблема кримінально-правової оцінки суспільно-небезпечних діянь мають більшість кримінальних правопорушень, що вчиняються в сім'ї, на жаль, все, що відбувається в рамках сім'ї, вважається менш небезпечним, ніж ті ж діяння, що вчиняються по відношенню один до одного сторонніми людьми.

Відчуття постійної економічної загрози, низький соціальний статус, нестабільність робочого становища, негативний вплив сім'ї на соціалізацію, стійкі агресивно-насильницькі настрої, що формуються через ЗМІ та комунікації, а також недостатність ефективного правового регулювання боротьби з насильством у сім'ї – все це веде до станів апатії або агресії. Крім того, недоліки у діяльності правоохоронних та судових органів підсилюють виникнення стійких проявів правового нігілізму серед населення.

Прогалини у законодавстві створюють можливості для уникнення відповідальності, а ослаблення суспільних уявлень про базові цінності сприяє уникненню суспільного осуду.

Такий стан справ дозволяє кривдникам залишатися безкарними і знижує ефективність превентивних заходів.

Особистість, отримуючи злочинний досвід та спілкуючись з іншими членами суспільства, приймає злочинні ідеї, створюючи невеликі спільноти, де формується унікальна злочинна культура. Ці спільноти чинять негативний вплив як на своє найближче оточення, включаючи сім'ю, так і на суспільство в цілому.

Список використаних джерел:

1. Про запобігання та протидію домашньому насильству: Закон України від 7 грудня 2017 року № 2229-VII. *Відомості Верховної Ради України*. 2018. № 5. Ст. 35.

2. Блага А.Б. Насильство в сім'ї (кримінологічний аналіз і запобігання): монографія. Харків: ФО-П Макаренко, 2014. 360 с.

3. Пономарьова Т.І. Теоретичні та практичні засади становлення і розвитку ювенальної віктимології в Україні. Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора юридичних наук за спеціальністю 12.00.08 «кримінальне право та кримінологія; кримінально-виконавче право» (081 – Право). Донецький державний університет внутрішніх справ. Кропивницький, 2023. 498 с. URL: <https://dnuvs.ukr.education/wp-content/uploads/2023/08/dysertacziya.pdf>.

4. Расвська Я.М. Особливості сімейної соціалізації в різних типах неблагополучних сімей. Збірник наукових праць Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка. Серія: Соціально-педагогічна. 2016. Вип. 27. С. 175–184. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/znprk_sp_2016_27_21.

5. Поліщук Н.М. Основи здоров'я: підруч. для 8 кл. загальноосвіт. навч. закл. 216 с.

6. Шакур В.І. Онтологічний вимір у кримінології. *Право України*. 2010. № 7. С. 136–143.

7. Тичина Д.М. Віктимологічні ознаки та властивості жертв домашнього насильства. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2023. № 5. С. 516–519.

8. Насильство в сім'ї та діяльність органів внутрішніх справ щодо його подолання: навч.-метод. посіб. для курсантів ВНЗ МВС України. Уклад.: А.В. Запорожцев, А.В. Лабунь, Д.Г. Заброда, та ін. Київ, 2012. 246 с.

